

Filozofijska analiza psihološke fiksacije i kompleksa

Janjiš, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:832001>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Maja Janjiš

**FILOZOFIJSKA ANALIZA
PSIHOLOŠKE FIKSACIJE I KOMPLEKSA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

ODSJEK ZA FILOZOFIJU I KULTUROLOGIJU

MAJA JANJIŠ

**FILOZOFIJSKA ANALIZA
PSIHOLOŠKE FIKSACIJE I KOMPLEKSA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Sandro Skansi

Zagreb, 2024.

SAŽETAK

Kada govorimo o fiksacijama i kompleksima neizbježno je dotaknuti se teme psihoanalize, utemeljene od strane neurologa i psihoanalitičara Sigmunda Freuda. Psihoanaliza je skup teorija koje se bave proučavanjem osobe, njenog razvitka i formiranja ličnosti, unutar koje može doći do frustracija i nezadovoljstva.

Termin fiksacije označava postojanost neprirodno jakog interesa ili vezanosti za neki objekt ili osobu. Ponašanje izazvano fiksacijom često je besmisleno, na prvi pogled neshvatljivo, također postojano i ponavljajuće, te može dovesti do opsesivnih poriva i razmišljanja. Kompleks je struktura unutar čovjekove podsvijesti, grupacija emocija, sjećanja, želja i percepcija, kao odgovor na prijetnju stabilnosti sebe. Kompleksima se intenzivno bavio Carl Gustav Jung, te ih veže za arhetipove i kolektivnu podsvijest. I fiksacije i kompleksi nalaze se u podsvjesnom umu te utječu na život i ponašanje osobe, te filozofija na njih gleda kroz sferu uvjerenja, snova i iracionalnog ponašanja.

Jacques Lacan u svojoj psihoanalitičkoj teoriji opisuje tri registra: imaginarno, simboličko i realno. Ti registri su međusobno povezani i nerazdvojivi, te tvore realm stvarnosti. Prikazuje kako se ego razvija kroz fazu zrcala. Nasuprot Freuda, na Edipov kompleks gleda kao jedan sociokulturni, odnosno lingvistički, a ne biološki proces.

Richard Rorty se okrenuo američkom pragmatizmu, te se čini kako odbacuje temeljne vrijednosti i mogućnost da se na filozofijskim temeljima može bazirati pogled na objektivnu istinu i znanje uopće. Ne zanima ga na čemu je uvjerenje utemeljeno, već predlaže da se fokus prebaci na pronalaženje praktičnih i korisnih rješenja za boljitak vlastitog života, i bolje budućnosti za svoje potomke.

Ključne riječi: fiksacija, kompleks, psihoanaliza, ego, podsvijest, identitet

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Fiksacija.....	3
3. Kompleks.....	4
4. Usporedba.....	6
5. Jacques Lacan.....	9
6. Richard Rorty.....	12
7. Zaključak.....	15
8. Literatura.....	17

1. Uvod

Kada govorimo o fiksacijama i kompleksima, neizbježno je dotaknuti se teme psihoanalize, utemeljene od strane austrijskog neurologa i psihoanalitičara Sigmunda Freuda. Pojava pojma *podsvjesnog* u psihologiji i općoj kulturi također je uglavnom posljedica Freudova rada. Psihoanaliza je skup teorija koje se bave proučavanjem osobe, njenog razvitka i formiranja ličnosti, unutar koje može doći do frustracija i nezadovoljstva. U psihoanalitičkoj teoriji, podsvjesni um sastoji se od ideja i nagona koji su bili podvrgnuti mehanizmu potiskivanja: impulsi koji izazivaju tjeskobu u djetinjstvu su zabranjeni u svijesti, ali ne prestaju postojati, i vrše stalni pritisak u svjesnom umu. Taj pritisak se u životu osobe može manifestirati u obliku fiksacija ili kompleksa. Iako se termini *fiksacije* i *kompleksa* ne pronalaze često unutar filozofije, teme poput podsvijesti, ega i ponašanja su itekako prisutne. Budući da se i fiksacije i kompleksi nalaze u sferi podsvjesnog uma, vezani su za razvitak osobnosti i ega, te utječu na razmišljanje, ponašanje i govor pojedinca, smatram to dobrom poveznicom za daljnje razmatranje. Psihologija i filozofija se slažu kako ljudska podsvijest sadrži i pohranjuje sve informacije i iskustva ljudskog života. To uključuje navike, obrasce ponašanja, emocije, osobnost, pamćenje i kognitivne predrasude sa svim uvjerenjima i vrijednostima. Kao rezultat, osobe reaguju na vanjske podražaje i događanja, te ukoliko je u podsvijesti pohranjeno negativno iskustvo (po psihološkom razumijevanju može se raditi o kompleksu ili fiksaciji), dolazi do iracionalnih ponašanja. Takav pogled može objasniti zašto se ponašanja osobe ne poklapaju sa njihovim ciljevima i ambicijama, ili sa svjesnim mišljenjem osobe o sebi, o drugima, i o svijetu.

Filozofsko istraživanje iracionalnosti može nam dati interesantne uvide u ljudski um. Velika količina ljudskog ponašanja se može otkriti propitivanjem osobnih uvjerenja i želja.¹ Kao i mnogo drugih fenomena, posljedicu nekog ponašanja možemo pokušati razumjeti tako da prvo razmotrimo njegov uzrok. Tražeći uzročno-posljedičnu vezu i obrazac koji je smislen i racionalan, odnosno odgovara uvjerenjima i željama osobe čije ponašanje razmatramo, radi se o razumnom ponašanju. S druge strane, ukoliko je lanac događaja nesmislen ili nedovoljno

¹ Morris, 1986., str.123

jasan, onda ga smatramo iracionalnim. U ovom kontekstu, ako isključivo uzmemo u obzir ponašanje kao takvo, kompleksi i fiksacije spadaju u iracionalnu sferu ponašanja i reakcija.

Filozofija uma se bavi prirodom i funkcijom uma, te korespondencijom uma sa tijelom, i mogućnošću pridodavanjem emocija i razmišljanja sebi i drugima. Zanimaju ju stanja psihe (emocija, misli, želja) koja, ukoliko pravilno procijenimo stanje uma osobe, omogućavaju predviđanje ponašanja osobe. U slučaju kompleksa i fiksacije, bez psihološkog saznanja o njihovim strukturama i konceptima, gotovo je nemoguće predvidjeti nečije ponašanje jer se čini da ne prati uzročno-posljedični lanac koji dovodi do racionalnog ponašanja.

Cilj rada je klasično psihološke termine fiksacije i kompleksa prevesti i promotriti sa filozofskog stajališta, primarno uzeći u obzir razumijevanje podsvijesti i razvitka osobnosti, uz ostale čimbenike koji ih povezuju. U radu se prvenstveno definiraju termini fiksacije sa stajališta Sigmund Freud, te termin kompleksa kojim se bavio Carl Gustav Jung. Rad također prikazuje razmišljanja psihoanalitičara Jacquesa Lacana te filozofa Richarda Rortyja, koji su pridali dodatna objašnjenja i kontekst za razumijevanje fiksacije i kompleksa iz filozofske perspektive.

2. Fiksacija

Fiksacija je koncept razvijen od strane Sigmunda Freuda, u početku vezan za nedosljednost seksualnih osobina. Kasnije termin fiksacije označava postojanost neprirodno jakog interesa ili vezanosti za neki objekt ili osobu.

Za razumijevanje fiksacije kakvu opisuje Freud, potrebno je dotaknuti se njegove teorije nagona: teorije koja nalaže kako nagon, motivacija ili instinkt imaju jasno definirane ciljeve. Ova teorija centralan je dio psihoseksualnog razvoja, koji u konačnici rezultira razvojem osobnosti. Od rođenja pa do odrasle dobi, osoba prolazi kroz psihoseksualne razvojne stadije, u kojem traži da je svaki stadij adekvatno zadovoljen. Psihološke fiksacije, po Freudu, razvijaju se zbog nedostatka odgovarajućeg zadovoljstva djeteta u jednoj ili više faza psihoseksualnog razvoja, primanja snažnog utjecaja tijekom neke od tih faza (te se tada ta faza nastavlja jače odražavati u osobnosti osobe u odrasloj dobi) ili ukoliko se dogodi prejak manifestacija seksualnih nagona u ranoj dobi koji vode do parcijalne fiksacije. Ukoliko dijete doživi frustraciju u nekom od psihoseksualnih razvojnih stadija, odnosno razvoj stane u nekom od stadija, osoba će u odrasloj dobi razviti anksioznost i mentalne poremećaje koje će ga pratiti kroz život. Ponašanje izazvano fiksacijom često je besmisleno, na prvi pogled neshvatljivo, također postojano i ponavljajuće, te može dovesti do opsesivnih poriva i razmišljanja.

Općenito, struktura tj. sistemi ljudske psihe Freud dijeli na tri dijela: id, ego i superego. Id je podsvjesan, primitivan i instinktivan dio uma koji sadrži seksualne i agresivne porive i skrivena sjećanja. U ranom djetinjstvu dijete isključivo djeluje iz ida, reagirajući nesvjesno, izravno i trenutno na osnovne potrebe. U samom idu je sadržan libido, seksualna ali i psihička energija urođena svim ljudima. Id djeluje po načelu zadovoljstva i zahtjeva da se svaka potreba i želja zadovolje, neovisno o posljedicama. Ukoliko je potreba ispunjena, osjećamo zadovoljstvo, ukoliko je uskraćena, osjećamo nezadovoljstvo i napetost. Svi smo vođeni načelom zadovoljstva, koje nas navodi da tražimo jednostavna emocionalna i fizička zadovoljstva, a izbjegavamo neugodne i teške stvari poput discipline. Tek se u kasnijoj dobi razvijaju ego i super-ego. Super-ego se sastoji od moralnih ograničenja, tj. pravila i mjera postavljenih od strane društva. Ego je najrealističniji dio ljudske psihe, i jedini dio osobnosti kojeg smo svjesni. On se mora prilagoditi i ima uloga posredovati između ida i super-ega.

Kako su id i super-ego u stalnom sukobu, tako i nagoni libida mogu, i često jesu, u sukobu sa društvenim konvencijama i prihvaćenim ponašanjem. Samim time, libido kao nesvjesan nagon i energija često ostane potisnut, izazivajući frustraciju, poremećaje i fiksacije.

3. Kompleks

Kompleks je skupina stavova i emocija koje utječu na ponašanje osobe. Taj utjecaj je često negativne prirode, u kojem slučaju kompleks izaziva određenu tjeskobu ili nesvjestan strah razvijen kao rezultat prošlih loših iskustava ili trauma, zbog kojih osoba može razviti nisko mišljenje o sebi i svojoj vrijednosti, npr. kompleks inferiornosti.

Po psihološkoj definiciji, kompleks je struktura unutar čovjekove podsvijesti, grupacija emocija, sjećanja, želja i percepcija, kao odgovor na prijetnju stabilnosti Sebe. Također se definira kao zbirka ideja uzrokovanih potisnutim emocijama koje dovode do abnormalnog mentalnog stanja. Carl Gustav Jung, švicarski psiholog i psihijatar, kompleksima se počinje baviti rano u svojoj karijeri, u dobu kada je još bio blizak sa Sigmundom Freudom. Komplekse zamišlja kao emocijonalne čvorove u osobnoj podsvijesti, pune emocijama i uvjerenjima, koji su vidljivi na ljudskom ponašanju i reakcijama. Kompleksi često navode osobu na zbunjujuće ili teško objašnjivo ponašanje. Unatoč tome, kompleksi nisu isključivo negativni, oni mogu biti i pozitivni, te ovisno kakvi su mogu rezultirati dobrim ili lošim posljedicama.

Normalno je imati komplekse i sve osobe ih imaju, jer svatko ima emocionalna iskustva koja utječu na psihu. Ukoliko ostanu nespoznati, kompleksi nastavljaju podsvjesno utjecati na misli, osjećaje i djelovanja osobe kroz njen život, u velikoj mjeri oblikovajući krajolik, iskustvo i doživljaj vanjskih i unutarnjih događaja. Samim time, osoba ne može dosegnuti vlastitu cjelovitost i psihološku integraciju.

Carl Jung raspoznaje dvije vrste podsvjesnog uma: osobna i kolektivna podsvijest. Osobna podsvijest subjektivna je i personalistička² te se odnosi na skup svih životnih iskustva kojima osoba nema nužno direktan, odnosno svjestan pristup. Sastoji se od sjećanja

² Jung, Campbell, 1976., str.21

koja mogu biti ili potisnuta ili zaboravljena; dakle, u nekom trenutku sadržaj osobne podsvijesti je osobi bio svjestan.

Kolektivnu podsvijest je šira, kulturno-povijesna dimenzija, mitološke orijentacije.³ Jung ju definira kao neku vrstu kolektivnog univerzalnog nasljeđa, usporedivu sa instinktima drugih životinja. Osim instinkta, bazirana je i na arhetipovima, npr. arhetip Majke, Mudraca, Sjene, itd. U širem smislu radi se o univerzalnim uzrocima ponašanja i mišljenja. Arhetipovi postoje i opstaju na razini izvan ljudskog života, Jung ih opisuje kao transcendentalne, odnosno da ne postoje negdje u zbilji u konkretnom smislu.⁴ Može ih se opisati kao utiske važnih ili često ponovljenih događanja u ljudskoj prošlosti; samim time, koncept kolektivne podsvijesti pomaže objasniti zašto se slične teme pojavljuju u različitim mitologijama diljem svijeta. Jung smatra da kolektivna podsvijest podupire i okružuje podsvjesni um, te da uvelike utječe na život pojedinca, koji ima iskustvo simbola i pridaje im značenje. Sama psihoterapija analitičke psihologije bavi se istraživanjem odnosa pojedinca prema kolektivnoj podsvijesti.

³ *Isto*

⁴ Saunders, Skar, 2001., str.307

4. Usporedba

S jedne strane, i fiksacije i kompleksi vidno utječu na ponašanje i osobnost. Također, u oba slučaja se radi o podsvjesnim procesima i poremećajima koji se repetitivno manifestiraju u životu osobe. Carl Jung smatra kako su snovi prozor u podsvjesni um, samim time davajući uvid u ljudsku psihu. S druge strane, Freud se fokusirao na to da snovi prikazuju neostvarene želje, potrebe i osobne sukoba pojedinca. Preko snova, kao sigurnog nestvarnog mjesta, se odigravaju scenariji koji ne bi bili prihvatljivi u stvarnosti.⁵ Filozofija tumači snove kao drugi svijet bez očite logike ili smjera, sfera u kojoj su informacije prikazane slikovito.⁶ U snovima nedostaje fizike, ne postoje fizička ograničenja kao u prirodnom svijetu, a iskustva se ostvaruju iznutra. U usporedbi sa fiksacijama, čini se da se kompleksi mogli potpunije izliječiti, jer se kroz Jungovu analitičku psihologiju promatraju snovi i odnos osobne podsvijesti sa kolektivnim, te se uzima u obzir širi spektar iskustava. Pronalazi se korijen problema koji se zatim rješava, te se tako rješava i sam kompleks. Fiksacije, kako ih Freud razumije, izlječive su tako što se jedna fiksacija zamjeni drugom, manje štetnom, tako da je problem ublažen, ali u biti ostaje neriješen.

Velika razlika Jungovih i Freudovih kompleksa jest upravo to da je Jung unutar svoje teorije definirao više različitih vrsta kompleksa, dok se Freud većinski bavio Edipovim kompleksom. U dječaku se Edipov kompleks razvija kada on postane nesvjesno seksualno vezan za svoju majku i neprijateljski nastrojen prema ocu, kojeg smatra suparnikom i prema kome osjeća ljubomoru. Tijekom vremena kompleks se razrješava time što dječak počne sebe poistovjećivati sa svojim ocem, internalizirajući očeva mišljenja, vrijednosti i ponašanje. Otac postaje uzor za dječaka, koji na taj način razvija svoj super-ego, te želju za majkom zamjenjuje željom za druge žene. Ovakav kompleks postoji i za djevojčice, u kojem slučaju se zove Elektrin kompleks, a njega je uspostavio Carl Jung. Ova dva kompleksa se razlikuju u tome što djevojčice imaju manju motivaciju odreći se oca kao objekta ljubavi u usporedbi sa dječacima koji imaju veću potrebu postati kao svoj otac. Kao posljedica, poistovjećivanje djevojčice sa svojom majkom manje je izraženo, njen super-ego je nepotpuno razvijen i nije u istoj mjeri samostalan.

⁵ James, 1998., str.47

⁶ *Isto*, str.49

Freudov temeljni rad naglasio je značaj podsvjesnog uma i njegov utjecaj na naše misli i ponašanja. Vjerovao je da je podsvjesno vođeno primarnim instinktima te da sadrži potisnute emocije, želje i sjećanja koja oblikuju naše psihičku cjelovitost. Pristup i analiziranje tih skrivenih aspekata podsvjesnog tvorilo je temelj njegove psihoanalize. Nasuprot tome, Jung je naglašavao širi koncept podsvjesnog, koji je nazvao kolektivna podsvijest. Prema Jungu, ona se sastoji od naslijeđenih arhetipova i univerzalno zajedničkih simboličkih obrazaca. Za razliku od Freudovog fokusa na osobna iskustva, Jung je vjerovao da dodirivanje kolektivne podsvijesti pomaže pojedincima u postizanju samoaktualizacije i dubljeg razumijevanja ljudske psihe.⁷ Ono što je Jung razvio uzeći u obzir religiju, mitologiju, arhetipove i kolektivnu podsvijest, za Freuda je bilo previše apstraktno i neutemeljeno na činjenicama. Freud se većinski fokusirao na agresivne i seksualne nagone, koje je smatrao kao ključne u oblikovanju nečije osobnosti. S druge strane, Jung ove nagone uključuje u širi spektrom i ne ističe ih kao bitnije. Jungov pristup više je holistički i nastoji uzeti u obzir i druge aspekte ljudskog iskustva kako bi razumio dubinu ljudske psihe.⁸

Kroz usporedbu fiksacija i kompleksa mogu se razmotriti i pitanja determinizma i slobodne volje. Freudova koncepcija fiksacije, s naglaskom na neriješene sukobe tijekom razvoja psihoseksualnih faza, implicira kako su događaji iz djetinjstva ti koji uvelike određuju ponašanje osobe u odrasloj dobi. Ako je tako, u kojoj mjeri je osoba slobodna u ponašanju i donošenju odluka? Freudova perspektiva pokazuje ideje koje naginju determinističkim, tj. da su sva ponašanja, radnje i odluke pod utjecajem vanjskih i unutarnjih uvjeta, samim time ne ostavljajući mjesta za slobodu volje. S druge strane, Jung nudi optimističniju perspektivu i potencijala za razvitak. Nalaže kako, iako kompleksi proizlaze iz osobnih iskustava, pojedinci koriste slobodnu volju te se sa svojim kompleksima mogu suočiti, i na taj način postići integraciju i osobni rast.

Freud naglašava individualno ponašanje i osobna iskustva koja u velikoj mjeri oblikuju psihu osobe, dok na društvene čimbenike gleda kao sekundarne. Takav fokus potencijalno stvara uže razumijevanje ljudskog ponašanja i ne prikazuje cjelovitu sliku razvitka osobnosti. Jung podsvijest proširuje na kolektivnu podsvijest, kroz arhetipove i univerzalna iskustva, koja nadilaze individualno iskustvo i vežu se za širi okvir - kulturu.

⁷ Walker, 2023.

⁸ *Isto*

Naglašavajući povezanost ljudi sa kulturom, razvitak identiteta se oblikuje kroz društveni kontekst, te shodno tome individualni kompleksi također mogu odražavati šira kulturološka pitanja ili potencijalne probleme.

5. Jacques Lacan

Jacques Lacan jedan je od najvjernijih Freudovih učenika i sljedbenika, te uvodi neke nove spoznaje u psihologiji. U Lacanovoj psihoanalitičkoj teoriji nalaze se tri registra: imaginarno, simboličko i stvarno tj. realno. Međusobno su povezani i nerazdvojivi, te se mogu smatrati trima temeljnim dimenzijama psihičke subjektivnosti.⁹ Ova ovisnost znači da više senzorno-perceptivnih fenomena (slike i doživljaji vlastitog tijela, afekti kao svjesno proživljene emocije, vizije misli i osjećaja drugih, itd.) oblikuju, upravljaju i (pre)determiniraju socio-lingvističke strukture i dinamike.¹⁰ Međusobno integrirani, tvore sferu stvarnosti.

Lacan često povezuje imaginarno sa ograničenim sferama svijesti i samosvijesti. Imaginarne točke aludiraju na središnje ideje psihoanalize poput prijenosa odnosno projektiranja, mašte i ega. Smatra da je imaginacija centralna za formaciju ega, koji se razvija u *stadiju zrcala*, kada dolazi do identifikacije i poistovjećivanja sa zrcalnom slikom ega. Sam naziv "imaginarno" aludira na nešto nestvarno, iluzorno ili izmišljeno, međutim ono je nužna intrinzična dimenzija psihičkih subjekata koji govore odnosno koriste prirodan jezik, također poistovjećena sa intuicijom. Lacan smatra da je nužan registar te da imaj konkretan utjecaja u ljudskoj stvarnosti.

Simboličan registar je neprirodan sustav, unaprijed postavljen, u kojima se osoba rađa i unutar kojih odrasta i djeluje, te se odražava i utječe i na život osobe. Ovaj registar direktno je vezan za društvo i kulturu. Odnosi se na zakone (tzv. *Drugoga*), institucije, običaje, tradicije, te uključuje i lingvističku dimenziju. Jezik ima i imaginarne i simboličke aspekte, te u simboličkom smislu služi u intersubjektivnom odnosu unutar društvenog svijeta. Funkcije simbolike tvore reprezentacije, bazirane na ideji da je subjektivna želja ubiti želja Drugoga, te tu želju simbolički odražavamo subjektivizacijom Drugoga putem govora. Drugim riječima, kada osoba kroz razvitak razumije ulogu i način funkcioniranja zakona u društvu, te je sposobno koristiti se prirodnim jezikom, tada je sposobna i suočavati se sa drugima. Lacan izlaže teoriju *četiri diskursa*, preko kojih prikazuje kakav je odnos među subjektima koji

⁹ Johnson, 2024.

¹⁰ Isto

koriste jezik, ovisno o njihovim društvenim poveznicama. Ističe tzv. majstora, sveučilište, historika i analitičara.¹¹

Registar Realnog teško je definirati i omeđiti, sam Lacan ga se mučio odrediti sa sigurnošću, što ubiti i pokazuje odlike ovog registra. U prvim definicijama, radi se o registru koji dodiruje stvarnost; fizička i materijala egzistencija bića, u kojoj je sadržana svjesna percepcija. Ono Realno postoji i opstoji samo po sebi, ravnodušno i cjelovito. Jezik je jedini koji može istaknuti nedostatke Realnog, no ono i dalje ostaje upotpunjeno. Sa Lackanovim razvitkom razmišljanja, ono Realno poprima nove karakteristike. Lacan ističe figuru majke, posebice u doba razvitka psihičko libidskog subjekta, kada je majka ili premalo ili previše prisutna, nikada u odgovarajućoj mjeri; vječito nedostižna, frustrirajuća figura. U konačnici, Lacan registar Realnog smješta u područje podsvjesnog. Jedna od Lackanovih glavnih teza jest da je podsvijest strukturirana kao jezik¹², s naglaskom na unutarnje čimbenike i sile. Realno se može pratiti i označiti riječima, no samo do te mjere da prikazuje granice Imaginarnog i Simboličkog, odnosno gdje se točno preklapaju.

Lacan tvrdi kako djeca već u vrlo ranoj dobi stječu sposobnost prepoznavanja vlastite slike u zrcalu. U tom stadiju života još su u potpunosti ovisni o skrbi druge osobe za osnovne potrebe, također nemaju kognitivnu razvijenost da mogu interpretirati vlastiti odraz, te su u tom kontekstu bespomoćni. Ali, kako tvrdi, djeca imaju potrebu cjelovitosti slike, kao i potvrdu da to uistinu jest njihov odraz, te se na taj način u početku razvija ego - nizom sakupljenih slika preko kojih osobe teže vidjeti sebe kao cjeloviti objekt, sa početkom uporabe jezika, i preko govora. S vremenom Lackan proširuje svoje razumijevanje *stadija zrcala*, ovog puta ne samo vezan na djetinjstvo, već i na ostatak života. Tada smatra da ja odnos osobe prema vlastitom odrazu općeniti dio subjektivnosti osobe. Jedan od bitnih tvrdnja *faze zrcala* i psihoanalize za Lackana jest da u ego nije sadržana jezgra onoga Ja, tj. ego nije subjekt, već objekt. Ego je "to u čemu se svijest može okrenuti sebi samoj"¹³, te ima imaginarnu funkciju. Imaginarni ego je nužan jer u sebi sadrži osnovan model poistovjećivanja, a to je potreban uvjet za podvrgavanje zakonitostima simboličkog poretka.¹⁴ Takav ego ne smije biti sinonim subjekta, on je samo objekt unutar iskustva subjekta.

¹¹ *Isto*

¹² Lacan, 1978., str.203

¹³ Žeželj, 2013., str.286

¹⁴ *Isto*

Za Lackana, kao i za Freuda, Edipov kompleks je od velike važnosti. Razlikuje se u tome što Lackan ovaj kompleks poistovjećuje sa jezikom, kao jedan sociokulturni, odnosno lingvistički, a ne biološki proces. Edipov kompleks se poistovjećuje sa djetetovom borbom da se smjesti u odnosu na tri registra poretka realnosti. Tijekom prolaska kroz Edipov kompleks osobi je prikazana važnost podvrgavanja društvenim normama i zakonima, samim time podvrgavanje korištenju određenih struktura jezika i govora kroz koji, preko poistovjećivanja sa Drugim, spoznaje sebe. Djetetove identifikacije s Drugima preko majke i oca raspoređene su kroz Realne i Simboličke dimenzije. Međutim, različiti subjekti različito raspoređuju svoje identifikacije. Freud je u svojim preispitivanjima prikaza Edipova kompleksa istaknuo asimetriju između dinamike za mlade dječake i djevojčice, te odbacuje ideju da djevojčice prolaze kroz "kompleks Elektre" kao simetrični pandan Edipovu kompleksu. Baveći se temom spolne razlike, Lackan skraćuje priču i zadržava se na naglasku na asimetriju, te shvaćanje muškog i ženskog prikazuje nekompatibilne i subjektivne stavove. Nadalje, Lacan na libido ne gleda kao na seksualni nagon kao Freud, nego kao bitan organ koji pomaže razumijevanju prirode nagona.¹⁵ Libido nije stvaran, ali to ne znači da je imaginaran. Lacan na nestvarne stvari gleda kao one koje se očituju u stvarnosti ali nam izmiću, te zahtijevaju svoj prikaz u mističnome.

Lacan prikazuje složenije razumijevanje želje. Smatra ju neodvojivom od podsvjesnog uma koja služi kao praktična sila unutar psihe osobe. Kroz koncept želje Drugoga, povezuje osobnu prirodu želja sa utjecajem društvenih odnosa i struktura. Nalaže da želja proizlazi iz osjećaja nedostatka, te se u tom kontekstu slaže sa konceptom fiksacije. S tim na umu, fiksacija može utjecati na način interakcije pojedinca unutar simboličkog poretka. Ako osoba ima fiksaciju, ona mu otežava integraciju u društvo i djelovanje u skladu sa normama. Kao rezultat, osoba se može osjećati izolirano jer ne može u potpunosti ili uopće sudjelovati u interakciji i ispuniti očekivanja društva. Prema Lacanu, osjećaji otuđenja i fragmentacije su ujedno i ključ za rješavanje problema fiksacije. Kroz istraživanje osjećaja poput izolacije sagledavaju se neriješeni problemi razvoja u svrhu razumijevanja izvora takvih osjećaja, te se otvara prostor za njihovo rješavanje i integraciju vlastitog identiteta.

¹⁵ Lacan, 1978., str.205

6. Richard Rorty

Kao i mnogi američki filozofi, Rorty se unutar svoje filozofije okrenuo pragmatizmu. Među najpoznatijim temama kojima se bavi ističe se njegovo odbacivanje i kritika moderne percepcija filozofije kao vrste pseudoznanosti preko koje se može utvrditi objektivna istina i znanje uopće. Samim time često nailazi na kritiku i smatra se kao kontroverzan filozof, jer se čini kako odbacuje temeljne vrijednosti i mogućnost da se na filozofijskim temeljima može bazirati pogled na objektivnu istinu i znanje uopće.

Rorty smatra da je ideja “jedne istine” loš ostatak grčke metafizike i kršćanske teologije, npr. jednog entiteta poput Boga kojemu dugujemo apsolutnu poslušnost i koji je iznad nas, ili jednog konačnog opisa svemira iz kojeg se sve ostalo grana. Ne vidi potrebu da se sve svodi na jednu istinu i smatra da sve stvari ne gravitiraju ka jednom izvoru. Ne slaže se sa mišljenjem da se na pragmatizma gleda kao na teoriju ili definiciju istine, jer smatra da nijedan opis ili tumačenje nije bliže stvarnosti od drugog, neki od njih su više korisni za neke svrhe nego za druge. Prema Rortyju, pragmatičar gleda na očit pokušaj bijega od stvarnosti kao na proizvod doba ljudske povijesti u kojem je život na zemlji bio toliko težak da je naglasio potrebu ljudi da se sklone u drugi svijet. U platonističkoj i teističkoj epohi, poanta filozofije je bila izvući osobu iz nereda zbilje na bolje mjesto (carstvo platonskih ideja, Boga). Rorty ne vidi način na koji se te ideje mogu prevesti u zbilji, odnosno povezati za aspekte ljudskog života i kulture.¹⁶ Po Rortyjevoj vlastitoj definiciji pragmatične filozofije, kaže kako bismo trebali prestati razmišljati u grčkim terminima, u smislu razlike između privida i stvarnosti, uma i tijela. Umjesto toga predlaže perspektivu poput Darwinove, tj. na sebe gledati kao pametne životinje koje tijekom vremena pronalaze sve bolje načine razmišljanja o onome što se događa, te boljih načina suočavanja sa onime što se događa.

Rortyjeva glavna teza je da je znanje u konačnici nedostižno;¹⁷ možemo govoriti o opravdanju, ali o istini ne možemo. Sve o čemu zapravo znamo je kako razmjenjivati opravdanja naših uvjerenja i želja s drugim ljudskim bićima. Opravdanje je relativno u odnosu na publiku, u odnosu na niz kandidata za istinu, a istina nije u odnosu ni na što. Uz to, vjerovanje može biti istinito a da nije opravdano, te je to otprilike sve što znamo o istini. Čini

¹⁶ Kim, 1980., str.592

¹⁷ Pašić, Uzunić, 2020., str.197

se da Rorty misli da, kad jednom opravdanje ne promatramo kao odnos između ideja i predmeta, prirodno smo dovedeni do toga da opravdanje vidimo kao stvar društvene prakse i odobravanja - društvena koherentnost.¹⁸

Nadalje, Rorty vjeruje kako nije potrebno brinuti se o tome koliko je naše uvjerenje utemeljeno, već težiti praktičnim rješenjima u stvarnom svijetu, u svrhu boljitka vlastitog života i mogućnosti bolje budućnosti za naše potomke. Uzimajući to u obzir, može se pretpostaviti da za Rortyja kompleksi i fiksacije također spadaju u sferu onoga o čemu nema što za reći, odnosno onoga što u stvarnom životu nema utjecaja i nije praktično. Osim nedostižnosti znanja, jezik je također središnji dio Rortyjeve filozofije. U njegovoj najznačajnijoj knjizi "Filozofija i zrcalo prirode", Rorty napušta sve tvrdnje o privilegiranoj mentalnoj snazi koja omogućava izravan pristup stvarima po sebi, te nudi alternativni koncept u kojem su načela darvinističke evolucije prilagođena filozofiji jezika. Rezultat je bio pokušaj uspostavljanja potpuno naturalističkog pristupa pitanjima znanosti i objektivnosti, problemu uma i tijela i pitanjima prirode istine i značenja. Nalaže kako se jezik treba koristiti kao alat¹⁹ za prilagodbu, odnosno za suočavanje s prirodnim i društvenim okruženjem kako bi se postigao željen, pragmatičan cilj. U odnosu na njega, Lacan također stavlja značajan naglasak na jezik, ali iz psihoanalitičke perspektive - smatra da jezik strukturira našu podsvijest i oblikuje naše želje. Sa podsvijesti i strukturom jezika, za Lacana, također je povezana istina. On sumnja u mogućnost dostizanja apsolutne istine, jer istinu promatra kroz psihoanalizu kojom može otkriti dubinu ljudske psihe, motivacije i želje, koje oblikuju percepciju stvarnosti osobe. Rorty tvrdi kako su želje i uvjerenja oblikovani unutar društvenog konteksta, osobnim iskustvom i kroz razgovor, te da je identitet osobe fluidan. Kako se okolina pojedinca mijenja i lingvističke sposobnosti razvijaju, tako se želje, uvjerenja, pa i sama osobnost neprestano mijenjaju i prilagođavaju. Prilagodba je, prema Rortyju, poželjna i nužna; želje i uvjerenja služe kao alati koji olakšavaju komunikaciju i djelovanje u društvu, i u konačnici za razumijevanje vlastitog identiteta. Ovakvo razmišljanje o identitetu sugerira da identitet nije stabilan, već da se kontinuirano razvija i prilagođava kroz iskustvo. Umjesto traženja istine i potrebe za stabilnim identitetom, Rorty potiče pragmatična rješenja, smatrajući kako uvjerenja i želje mogu olakšati komunikaciju i dovesti

¹⁸ Kim, 1980., str.593

¹⁹ Guignon, Hiley, 2003., str.171

do društvene kohezije. U razmatranju identiteta, Freud prikazuje stabilniji pogled naglašavajući ulogu podsvjesnih nagona i sukoba koji utječu na oblikovanje osobnosti, dok podsvjesne želje i misli oblikuju uvjerenja i uvjetuju ponašanje.

Rortyjeva razmatranja nisu izravno povezana s idejom fiksacije u psihološkom smislu, ali su u skladu s njegovim pogledom da su uvjerenja promjenjiva. S druge strane, koncept fiksacije je u suprotnosti sa njegovom idejom identiteta. Fiksacija, u obliku uvjerenja ili identiteta, podrazumijeva prestanak kretanje i nedostatak razvoja, dok za Rortyja identitet treba ostati fluidan i podložan promjeni. Može se zaključiti da Rorty smatra kako koncepti fiksacije i kompleksa nisu utemeljeni u objektivnoj stvarnosti. Umjesto rasprave o psihi pojedinca ili traženju istine, rasprave o terminima poput kompleksa mogu biti korisne ukoliko unapređuju terapijske metode, promiču samosvijest osobe, ili potiču daljnji razgovor u korist razvitka osobe ili zajednice - kompleksi i fiksacije u razgovoru mogu služiti kao praktičan pojam koji olakšava komunikaciju. Također, njihovo razumijevanje ne mora nužno biti vezano za ponašanje, već osobe same mogu reinterpetirati i pridodati nova značenja tim terminima, te tako ostaviti prostora fleksibilnijem pristupu problemu.

7. Zaključak

Filozofijska analiza psiholoških koncepata kao što su fiksacija i kompleks pruža duboke uvide u odnosu između individualne psihe i šireg filozofskog konteksta. Iako se termini fiksacije i kompleksa kao takvi često ne pronalaze u radovima filozofa, tematika svjesnog i podsvjesnog uma, nagona i želja, te načina kako utječe na ponašanje i zbilju, jesu relevantne poveznice. Osim toga, društveni i jezični aspekt te razvitak ega i osobnosti svakako su prominentne teme koje se mogu sagledati i bazirati na filozofskim temeljima.

Freudova psihoanaliza u svom centru sadrži teoriju nagona, motivacija ili instikata, koji kroz psihoseksualni razvoj igraju ulogu razvoja osobnosti. Fiksacije se razvijaju ukoliko razvoj stane ili je neka od psihoseksualnih faza nezadovoljena u djetinjstvu. Freudove temeljne teorije naglašavaju važnost potisnutih želja, ilustrirajući kako fiksacija može nesvjesno utjecati na ponašanje. Njegov naglasak na podsvjesnom umu iziskuje da razmotrimo kako neriješeni sukobi mogu oblikovati osobnost i iskustva pojedinca.

S druge strane, Jung proširuje ovaj diskurs uvođenjem pojma arhetipova i kolektivne podsvijesti, tvrdeći da naše psihološke borbe nisu samo osobne, već su ukorijenjene u univerzalnim ljudskim iskustvima. Njegovo istraživanje kompleksa kao manifestacija ovih arhetipova naglašava načine na koje se individualna iskustva i razmišljanja preklapaju s kolektivnim, sugerirajući da kompleksi i fiksacija također mogu poslužiti kao put do dubljeg razumijevanja i reintegracije osobnosti.

Povezivanje Rortyja i Lacana s konceptima fiksacije i kompleksa može poboljšati naše razumijevanje identiteta i želje, te ulogu jezika i društvenog okvira. Odbacujući mogućnost objektivne istine, Rortyjevi pragmatični pristup pomiče fokus na širi kontekst, tvrdeći da bi naše razumijevanje fiksacije i kompleksa, kao i osobnost, trebalo biti prilagodljivo i ovisiti o kulturnim narativima. Ova perspektiva nas potiče da psihološke fenomene ne promatramo kao fiksne stvarnosti, već kao fluidne konstrukte koji se razvijaju s društvenim promjenama. Rortyjeve ideje potiču nas da preispitamo apsolutnost psiholoških sukoba i razmotrimo ulogu jezika i tumačenja u oblikovanju našeg razumijevanja sebe. Fiksacije i komplekse ne smatra utemeljenim u objektivnoj stvarnosti, ali ih smatra korisnim terminima koji mogu promicati daljnji razgovor u korist razvitka osobe ili zajednice.

Lacan također naglašava značajnu ulogu jezika, posebice u formiranju želje i identiteta. Njegova tvrdnja da je podsvijest strukturirana poput jezika sugerira da fiksacija i kompleks nisu samo psihološka stanja, već i lingvistički konstrukti. Lacanova usredotočenost na želju kao pokretačku silu podsjeća nas da naši psihološki izazovi često proizlaze iz temeljne nepovezanosti između našeg viđenja sebe i naših želja, naglašavajući stalnu borbu za koherentnost u identitetu. Postojanost fiksacija i kompleksa stvara osjećaje fregmentacije i otuđenja od društvene zajednice, te kroz razumijevanje takvih osjećaja otvara se prostor za njihovo rješavanje i integraciju.

Zajedno, ovi mislioci osvjetljavaju složenost ljudskog stanja, pokazujući da se fiksacija i kompleks ne mogu u potpunosti razumjeti odvojeno od filozofskih okvira koji ih podupiru. Valja istaknuti kako sjecište psihologije i filozofije potiče bolje razumijevanje načina na koji naše unutarnje živote oblikuju i individualne i kolektivne sile. Ovo istraživanje poziva na daljnji dijalog o prirodi sebe, zamršenosti ljudskih odnosa i potrazi za smislom u promjenjivom ljudskom društvu i zajednici. U konačnici, filozofska analiza fiksacije i kompleksa ne samo da poboljšava naše razumijevanje psiholoških fenomena, već nam također prikazuje razmišljanje o širim implikacijama za osobni identitet i ljudsko iskustvo. Također, kroz povezivanje razmatranja psihologije i filozofije otvaramo putove za dublje istraživanje motivacija, želja, razvitka osobnosti i sukoba koji definiraju naše postojanje.

8. Literatura

Guignon, C., Hiley, D. R. (2003.). Richard Rorty. *Cambridge University Press*.

Kim, J. (1980.). Rorty on the Possibility of Philosophy. *The Journal of Philosophy*, 77(10), 588–597. <http://www.jstor.org/stable/2025942> (Pristupljeno: 5.9.2024.)

Lacan, J. (1978.). The Four Fundamental concepts of Psycho-Analysis. *W.W. Norton & Company, Inc.*

James, C. A. (1998.). Irrationality in philosophy and psychology: the moral implications of self-defeating behaviour, *Journal of Consciousness Studies*, Volume 5, Number 2, pp. 224-234(11)<https://www.ingentaconnect.com/content/imp/jcs/1998/00000005/00000002/art00007> (Pristupljeno: 1.9.2024.)

Johnson, A. (2024.) “Jacques Lacan”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, URL =<<https://plato.stanford.edu/archives/sum2024/entries/lacan/>>. (Pristupljeno: 5.9.2024.)

Jung, C. G., Campbell, J. (1976). The portable Jung., *Penguin Books*.

Morris, M. (1986.) Causes of Behaviour. *The Philosophical Quarterly*, vol. 36, no. 143, pp. 123–44. JSTOR, <https://doi.org/10.2307/2219764>. (Pristupljeno: 1.9.2024.)

Pešić, B., Uzunić, M. (2020.). Rorty’s Metaphilosophy and the Critique of Epistemology. *Synthesis philosophica*, 35 (1), 197-216. <https://doi.org/10.21464/sp35111> (Pristupljeno:5.9.2024.)

Saunders, P., Skar, P. (2001.), Archetypes, complexes and self-organization. *Journal of Analytical Psychology*, 46: 305-323. <https://doi.org/10.1111/1465-5922.00238> (Pristupljeno: 4.9.2024.)

Žeželj, M. (2013.). Lacanovo mišljenje subjekta. *Filozofska istraživanja*, vol. 33, br. 2, str. 283-298. <https://hrcak.srce.hr/111201>. (Pristupljeno: 5.9.2024.)

Walker, O. (2023.) Jung vs. Freud: Contrasting Approaches to Psychoanalysis. *Medium.*, <https://oliver-q-walker.medium.com/jung-vs-freud-contrasting-approaches-to-psychoanalysis-b047ff6b6a7d> (Pristupljeno: 28.8.2024.)